

طراحی الگوی هویت انقلابی جوان دانشجو مبتنی بر دین و معنویت

علی اخترشهر^۱

چکیده

پس از انقلاب اسلامی، در بعضی از برهه‌ها اتفاقاتی روی داد که عده‌ای از جوانان با تحریکات خارجی و داخلی به خیابان‌ها ریختند و حوادثی در جامعه بروز کرد که معنویت و دین جوان دانشجو را به نشانه رفت. به این منظور، در یک تحلیل کیفی و با رویکرد پدیدارشناسی، متن دو سند (اسلامی شدن دانشگاه‌ها و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی) مطالعه شد. یافته‌های پژوهش در دو بخش عرضه شد: بخش اول، شامل داده‌های توصیفی و بخش دوم، شامل ارائه یافته‌ها و داده‌های کیفی است. ابتدا داده‌های توصیفی شامل شاخص‌های تعیین شده هویت انقلابی جوانان دانشجو در سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها و بیانیه گام دوم و سپس، مؤلفه‌های اصلی و ویژگی‌های آن شناسایی شد. برای ارائه

۱. استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد لاهیجان، لاهیجان، ایران (نویسنده مسئول)،
Email: akhtarshahr@yahoo.com

یافته‌های پژوهش، از مصاحبه عمیق نیمه‌ساختارمند با حضور دوازده نفر از متخصصان و استادان دانشگاه استفاده شد و جدول‌های کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی مشخص شد. از این رو، طراحی الگوی هویت انقلابی جوانان دانشجو با تکیه بر سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها و بیانیه گام دوم تدوین شد. برای اطمینان از روایی پژوهش، گزارش نهایی تحلیل به پنج نفر از متخصصان دو سند داده شد تا پس از بازبینی، پیشنهادهايشان در مرحله کدگذاری باز، اعمال شود. همین گروه در مرحله بعدی، کدگذاری محوری را بررسی کردند و نظرات آنها در تدوین الگو به کار گرفته شد. نتایج تحلیل یافته‌ها نشان داد که مؤلفه‌های علم‌جویی، حساسیت اجتماعی، فهم عصری، آزادی دینی، ایمان پاک و استقامت، و انگیزه تمدنی مبتنی بر دین، می‌توانند مهم‌ترین شالوده طراحی الگوی هویت انقلابی جوانان دانشجو قرار گیرند.

کلیدواژه‌ها:

الگو، هویت انقلابی، هویت دینی، استاد، دانشجو، سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها، بیانیه گام دوم.

۱. مقدمه و بیان مسئله

پیروزی انقلاب اسلامی موجب تغییر در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی شد. در سطح ملی، انقلاب اسلامی الهام‌بخش الگویی از حاکمیت سیاسی موسوم به جمهوری اسلامی ایران شد که مبتنی بر ارزش‌های دین اسلام و متفاوت از الگوهای رایج در این روزگار بود. همین امر، نوعی جدیدی از هویت به نام «هویت انقلابی» را ایجاد کرد.

از طرفی، دولت‌ها سعی دارند شهروندان خود را مطابق ارزش‌ها و هنجارهای جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، تعریف کنند. به عبارتی دیگر، آنها به نوعی از هویت باور دارند که برخاسته از ارزش‌های جامعه خود باشد و همین امر باعث شکل‌گیری هویت اجتماعی - دینی در جامعه می‌شود. این امر نه تنها ارتباط اجتماعی را امکان‌پذیر می‌کند، بلکه به زندگی افراد جامعه معنا می‌بخشد. مهم‌ترین سؤال در باب هویت، این است که افراد یک جامعه از خود می‌پرسند که چه کسی هستند! (گل محمدی، ۱۳۸۰). امروزه گفتمان انقلاب اسلامی، بخشی از هویت افراد جامعه ایران شده است و در یک حرکت اجتماعی عمیق، هر فرد دارای رسالت و آرمانی بزرگ برای پیمودن مسیر انقلاب است. امروز در گام دوم، انقلابی‌گری پس از نظام‌سازی به دنبال هویت‌سازی و بازیابی هویت مجدد است. انقلاب اسلامی پس از نظام‌سازی براساس این هویت‌سازی جدید دچار رکود و خموشی نشده و نمی‌شود و بر این باور است که می‌توان ضمن جوشش انقلابی، از نظم سیاسی و اجتماعی برخوردار بود و میان آن دو سازگاری ایجاد کرد.

از طرفی، نهاد تعلیم و تربیت و دانشگاه، در بیشتر کشورها کارکردهای اساسی دارد. دانشگاه‌ها نهادهایی هستند که چند کارکرد اساسی دارند. در واقع، «دانشگاه‌ها چندمنظوره و چندمحصولی هستند که در ایجاد و انتقال ایدئولوژی، ایجاد باورها و ارزش‌ها، گزینش نخبگان و نخبه‌پروری، توسعه اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، ارتقای آموزشی، تولید و کاربرد علم و دانش و آموزش نیروی کار ماهر و جوان، نقش اساسی دارند» (اندروز^۱، ۲۰۰۴: ۳۷۱).

از مهم‌ترین کارکردهای دانشگاه، ایجاد فرهنگ دانشگاهی تأثیرگذار در جامعه، تربیت انسان‌ها و

۱. Enders

هویت بخشی به آنهاست. کارانا یوسکین و کاردلیس،^۱ معتقدند که هویت دانشگاهی نقش مهمی در عملکرد دانشگاهی و انگیزه پیشرفت جامعه دارد (والیما^۲، ۱۹۹۸: ۱۲۸) دانشگاه توان هویت سازی، احساسات و نگرش های مثبت و منفی در جامعه ایجاد می کند. این دانشگاه است که هویت فردی و گروهی جامعه، قدرت، تبعیض، نابرابری و سلسله مراتب منزلت و اعتبار عمل را ایجاد می کند (بقایی سرابی و اسماعیلی، ۱۳۸۸: ۱۸۱). بوچر، هویت دانشگاهی را در چهارچوب فرهنگ دانشگاهی و اجتماعات تعریف می کند. وی مهم ترین کارکرد دانشگاه را تعیین و ایجاد نوع خاصی از هویت برای انسان دانشگاهی می داند (همتی و همکاران، ۱۳۹۳: ۹).

۱-۱. مسئله اصلی

نظام اسلامی به نسل آینده و آینده سازان ایران اسلامی دل بسته است. درواقع، آینده انقلاب متعلق به نسل جوان است؛ نسلی که برای ساختن ایران و پاسداری از آن تا پی ریزی تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای ظهور امام عصر^{علیه السلام}، نیازمند جهادی بزرگ است. برای دستیابی به این اهداف و آرمان ها با توجه به اهداف مندرج در سند اسلامی شدن دانشگاه و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، نیاز به یک الگوی کامل و بی نقصی است که تربیت نیروی انسانی شایسته به ویژه جوانان و دانشجویان از طریق آن صورت گیرد. مسئله اصلی در این تحقیق، کشف و بهره مندی از این الگو است. الگویی پویا، اثربخش و هوشمند با تکیه بر سند اسلامی شدن که باید با درک عمیق مفاهیم فلسفی و مبانی نظری تحول بنیادین و با درک تحولات منطقه ای، ملی و جهانی، نسبت به شناسایی قوت ها و ضعف ها، فرصت و تهدیدها اقدام و با شناسایی منابع و امکانات، موانع، نیروهای پیش برنده و نیروهای بازدارنده همراه باشد تا چگونگی دستیابی به اهداف را ترسیم کند.

براین اساس، سؤال های اصلی پژوهش حاضر عبارتند از:

۱. شاخص های تعیین شده هویت انقلابی جوانان دانشجو در سند اسلامی شدن و بیانیه گام دوم

کدامند؟

۱. Karanauskien & Kardelis

۲. Valima

۲. ابعاد و مؤلفه‌های اصلی تبیین شایستگی‌های هویت انقلابی با توجه به سند اسلامی شدن و بیانیه گام دوم کدامند؟
۳. براساس شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد شناسایی شده، الگوی هویت انقلابی جوانان دانشجو در سند اسلامی شدن و بیانیه گام دوم چگونه است؟

۲. ادبیات موضوع و پیشینه

۱-۲. مبانی نظری

الف) الگو

الگوها، افرادی را شامل می‌شوند که «تجسم امر خواسته» شده‌اند. برای مثال، اگر به دنبال مهربانی هستید، «الگو مهربان» کسی است که از وجودش (ذهن، فکر، گفتار و رفتار) مهربانی تراوش می‌کند. الگو، مرجع و ملاکی است که امکان مقایسه بین «آنچه هست» و «آنچه می‌تواند باشد» را فراهم می‌کند. الگوها، افراد زنده و حاضری هستند که با عملکرد و اقدامات خود، راه را برای دیگران آشکار و روشن می‌کنند.

وقتی از الگو صحبت می‌کنیم؛ یعنی باید سه عامل مهم در وجود هر شخصی باشد:

۱. مقبولیت: تفوق علمی، صلاحیت حرفه‌ای، شخصیت قابل احترام، نظم در گفتار و رفتار، متانت و وقار، ادب در مناسبات اجتماعی، آراستگی ظاهری، احساس مسئولیت، تسلط بر خود، خودشناسی و خداشناسی و انصاف و عدل را داشته باشد.

۲. محبوبیت: دوست‌داشتنی و دلنشین باشد، دارای صفای نفس و پاک از معایب باشد، فطرتی خدادادی و روح بلندی داشته باشد (بشیری، ۱۳۸۹: ۱۹۰).

۳. موفقیت: از قوانین حاکم بر روح جوان دانشجوی خود که موضوع مباحث روان‌شناسی است، آگاه باشد تا توانایی همدلی با دیگران را بیابد. همچنین، با تکنیک‌های آموزشی و تربیتی آشنا باشد و با استفاده از روش‌های صحیح بتواند در بین الگوهای گوناگون، همچون الگوی لیبرال، الگوی غیردینی خود را مطرح کند (باقری، ۱۳۸۴: ۵۷).

ب) جوان دانشجو

- **جوان:** مراد از «جوان»، لزوماً جوان ۲۲ ساله و ۲۵ ساله نیست، بلکه افزون بر آن، افرادی هستند که از تعهد برخوردارند و می‌توانند در نظام مدیریت کشور تحولی عظیم به وجود آورند (بیانات رهبری، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱). جوان از منظر مقام معظم رهبری، انقلاب فردی است که رو به آینده دارد و متعلق به آینده است (نوروزی، ۱۴۰۰: ۵۳). وقتی می‌گوییم جوان دانشجو، یعنی جوانی که پس از اخذ دیپلم، وارد دانشگاه می‌شود و در محیطی غیر از محیط مدرسه، زیست اجتماعی دارد. بنابراین، وقتی می‌گوییم جوان دانشجو، یعنی جوانانی که وارد دانشگاه می‌شوند و نسبت به دوره دبیرستان از آزادی بیشتری برخوردارند.

- **دانشجو:** عوامل سازمانی مؤثر بر پیشرفت علمی جامعه به دو بخش تقسیم می‌شوند: عوامل درون سازمان‌های بیرون از دانشگاه‌ها و عوامل درون دانشگاه‌ها. از طرفی دانشگاه، محلی است که در آن با تقویت و باروری دانش همراه است و به عبارت دیگر، محل تربیت دانشجویانی است که علاوه بر کسب تخصص در رشته تحصیلی خود، از حیث تجارب و عقل بشری، از رهاورد وحی و دین نیز لافل در آن رشته در حد تخصص برخوردار شوند و بتوانند از حیث ظاهر، عامل به ظواهر دینی باشند. بنابراین، دانشگاه کارکردهایی مانند فراگیری علوم، ترویج و تولید علم و حل مسائل مهم اجتماعی است که تلاش می‌کند از این طریق به تعلیم و تربیت دانشجویان بپردازد، تا به کارکردهای بالا نائل آیند. شورای عالی انقلاب فرهنگی، دانشجو را کسی می‌داند که در یکی از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی اعم از دولتی، غیردولتی و غیرانتفاعی مشغول به تحصیل علم و دانش باشد (سازمان سنجش آموزش کشور، ۱۳۸۰: ۱).

ج) سند تحول بنیادین

ما در این پژوهش از دو سند «اسلامی شدن دانشگاه‌ها» و «بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» بهره خواهیم برد:

- **سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها:** دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی هر جامعه، نماد تفکر و علم آن جامعه محسوب می‌شوند و اصول جهان‌بینی و نظام اعتقادی و ارزشی یک جامعه را در خود متجلی

می سازند و با آموزش و تربیت متفکران و دانشمندان و مدیران آینده، سعی و تلاش دارند که در جهت بخشیدن به حرکت‌های گوناگون فکری، اعتقادی، علمی، فرهنگی و سیاسی جامعه ثمربخش واقع می‌شوند. بنابراین، دانشگاه‌های مختلف جهان، علاوه بر اشتراکاتی که با یکدیگر دارند، به اعتبار تعلقی که به جوامع خود دارند، از طریق بینش‌ها و ارزش‌های مختلفی که دنبال می‌کنند، واجد خصوصیتی هستند که آنها را از یکدیگر متفاوت و متمایز می‌کند (سند دانشگاه اسلامی، ۱۳۹۲/۰۴/۲۵).

جامعه ایران اسلامی که با انقلاب اسلامی خود رویکردی الهی و معنوی، جهان‌بینی و نظام ارزشی اسلامی را مبنای زندگی و شئون گوناگون اجتماعی خود قرار داده، خواهان آن است که دانشگاه‌هایی متناسب با مبانی و ارزش‌های انقلاب اسلامی داشته باشد تا هم بتواند در آن دانشگاه‌ها از مبانی و معیارهای خود، آگاهی و شناخت دقیق‌تری حاصل کند و هم با تربیت متفکران، دانشمندان و مدیران موفق بر وفق آن مبانی و معیارها مورد نظر، به ترویج و تعمیم آنها در کل جامعه اسلامی مبادرت کند.

- بیانیه گام دوم: این بیانیه در آستانه چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی، از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی صادر شد. بیانیه از سویی به افق پیش رو و دهه‌های آینده توجه دارد که آرمان خود را تحقق حیات طیبه در سایه دین اسلامی می‌داند و از سوی دیگر، وضعیت گذشته و حال را مورد توجه قرار می‌دهد.

از نقاط مشترک این دو سند، توجه به جوان دانشجوی و تحقق حیات طیبه (تمدن نوین اسلامی) است که این ویژگی‌ها می‌تواند در ساختن هویت انقلابی نقش بسزایی داشته باشد.

د) هویت

وقتی از هویت صحبت می‌کنیم، درواقع ویژگی یک فرد یا گروهی که در جامعه با هم همسانی دارند، مدنظر است. وقتی یک فرد ویژگی‌هایی دارد که با دیگران متمایز می‌شود، در این صورت می‌گوییم «هویت خود» یا «هویت خویش». یک زمانی نیز افرادی به هم پیوسته ویژگی‌هایی دارند که با دیگر گروه‌ها متمایز می‌شوند، ازجمله ویژگی‌های قومی، زبانی یا قبیله‌ای (بایرون، ۱۹۹۷، فکوهی، ۱۳۸۰: ۶۴-۶۳).

هویت به معنای «یکی شدن» و «یکی شدن خود» مطرح است. هویت از نظر جامعه‌شناسی به معنی «یکی شدن با خود و دیگران» محسوب می‌شود که نشان‌دهنده هویت فردی و اجتماعی آن شخص است (اریکسون، ۱۹۸۰: ۱۹۰). بنابراین، هویت دو جزء دارد: «یکی شدن خود» و «مشارکت با دیگران در بعضی از رفتارها». این هویت است که نقش‌های اجتماعی را به فرد القا می‌کند یا وضعیتی به وجود می‌آورد که به فرد می‌گوید او کیست و چیست (بورک، ۱۹۹۱: ۸۳۷).

در هویت دو خصیصه وجود دارد: استمرار و تمایز با دیگران. به عبارتی، فردیت فرد به‌سادگی تغییر نمی‌کند و همواره خود را در کنار «دیگری نبودن» می‌یابد (عاملی، ۲۰۰۲). همین امر باعث تمایز با دیگران می‌شود. همچنین، این نگاه باعث می‌شود که او بفهمد چه کسی است و با دیگران چه فرقی دارد. بنابراین، این هویت است که همواره تلاش می‌کند یک مفهوم ارتباطی و تعاملی با دیگران برقرار کند (بارت، ۱۹۶۹). به این معنا که به‌وسیله تشابه‌ها و تفاوت‌هایی که با دیگران دارند، شناخته می‌شوند. هویت خود به سه نوع تقسیم می‌شود: هویت اجتماعی، هویت دینی و هویت انقلابی. هویت اجتماعی، تصور افراد از خود بر حسب گروه‌هایی است که در آنها عضویت دارند و همچنین میزان تعلق و تعهد آنها نسبت به این عضویت است (تاجفل، ۱۹۷۸؛ فینی، ۱۳۸۰). هویت دینی، نوعی از هویت اجتماعی است که در محتوا و ظرف دین خاص و با توجه به جامعه آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر، وقتی از هویت دینی صحبت می‌شود؛ یعنی نظام فرهنگی (باورها، ارزش‌ها، هنجارها و مناسک) همواره یک «ما»ی جمعی را حول خود به وجود می‌آورد که اجتماعی غیرقلمرویی یا غیرسرزمینی است. در اسلام به آن امت می‌گویند (طالبان، ۱۳۸۴: ۵۶۶-۵۲۳).

هویت انقلابی، نوعی دیگر از هویت اجتماعی است که براساس گفتمان انقلاب اسلامی به وجود آمده است. از یک طرف، این هویت یک هویت اجتماعی است، زیرا در جامعه ایران نمود دارد و از طرفی دیگر، هویت دینی است، زیرا برگرفته از مبانی اسلام ناب است. مطابق این معنی، دین اسلام به‌عنوان پشتوانه نظری انقلاب اسلامی، نقشی بی‌بدیل در ترسیم آرمان انقلاب اسلامی دارد که همانا رسیدن به افق تمدن نوین اسلامی است. مهم‌ترین ویژگی‌های هویت انقلابی عبارتند از:

۱. برخورداری از دین و تعالیم مذهبی مشترک در یک جامعه را مورد توجه قرار می‌دهد.
۲. مذهب در تمامی ابعاد، منبعی مهم برای هویت و معنابخشی در جهان و جامعه می‌شود.

۳. هویت انقلابی توان بسیج سیاسی توده‌ها را دارد و عاملی بسیار مهم در وحدت افراد جامعه به‌شمار می‌رود.

۴. هویت انقلابی که برگرفته از هویت دینی است، «فرایند پاسخگویی آگاهانه و هوشمندانه يك ملت به جهان‌بینی، ایدئولوژی، تعالیم دینی و مذهبی آن است که از این طریق می‌توانند مناسک و مراسم مذهبی متناسب با اعتقادات ملی، دینی و مذهبی در جامعه اسلامی را نهادینه کنند. وجود مذهب علاوه بر اینکه از لحاظ کارکردی عاملی بسیار مهم در روابط اجتماعی یک جامعه به‌شمار می‌رود، موجب دلگرمی و سرزندگی، امید و نشاط و اشتیاق عمومی افراد جامعه می‌شود و این امر با مضامین ملی از جمله آداب و رسوم، دولت، تاریخ و میراث فرهنگی درآمیخته است تا باعث تمایز و تفاوت جوامع از یکدیگر شود» (اخترشهر، ۱۳۸۶: ۹۷-۱۲۷).

۵. هویت انقلابی، هویت خود را از هویت دینی می‌گیرد. هویت دینی در يك جامعه از يك سو شامل پای‌بندی افراد یک جامعه به جوهر دین و ارزش‌های دینی و از سوی دیگر، بیان‌کننده دلبستگی جمعی و عمومی افراد يك جامعه به شعائر، مناسک و نهادهای دینی و مذهبی است. از کارکردهای هویت دینی می‌توان به بُعد عملی آن اشاره کرد که همانا مشارکت و تمایل عملی انسان‌ها به ظواهر، آیین‌ها، مراسم مذهبی و دینی را دربر می‌گیرد. «در جامعه ایران اسلامی همه عناصر مختلفی در شکل‌گیری هویت دینی مردم تأثیر دارند که از آن جمله می‌توان به قرآن به‌عنوان کتاب انسان‌ساز مسلمانان، سیره انبیا و ائمه اطهار، ادعیه، مناجات‌ها، اماکن مقدس مذهبی مانند زیارتگاه‌ها، مساجد و امامزاده‌ها، مراسم و مناسک مذهبی مانند نماز و روزه و آیین‌های محرم و شب‌های قدر در ماه مبارک رمضان و... اشاره کرد که هر یک به‌نوعی در شکل‌گیری هویت انقلابی تأثیر بسزایی دارند» (همان).

نکته قابل توجه اینکه واژه «هویت انقلابی» به‌تازگی در عصر معاصر، آن هم در اندیشه‌های مقام معظم رهبری استعمال شده است. این واژه در صورت به هویت اجتماعی و در سیرت به هویت دینی برمی‌گردد. ایشان معتقدند: «عدالت، کرامت انسان، حفظ ارزش‌ها، سعی برای ایجاد برادری و برابری، اخلاق، ایستادگی در مقابل نفوذ دشمن، اینها آن اجزای ساخت حقیقی و باطنی و درونی نظام جمهوری اسلامی هستند. اگر این بخش‌های اصلی هویت واقعی جمهوری اسلامی از دست برود و ضعیف شود، ساخت ظاهری جمهوری اسلامی خیلی کمکی نمی‌کند؛ خیلی اثری

نمی‌بخشد. اصل قضیه این است که مراقب باشیم آن روح، آن سیرت از دست نرود، فراموش نشود؛ دل‌مان خوش نباشد به حفظ صورت و قالب. به روح، معنا و سیرت توجه داشته باشید. این، اساس قضیه است» (بیانات رهبری، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴). ایشان در جای دیگر می‌فرمایند: «اصلاحات جزء ذات هویت انقلابی و دینی نظام ماست. اگر اصلاح به‌صورت نو به نو انجام نگیرد، نظام فاسد خواهد شد و به بیراهه خواهد رفت» (بیانات رهبری، ۱۳۷۹/۰۴/۱۹). همین‌طور می‌فرمایند: «هویت انقلابی مبتنی بر تفکر درست و منطق صحیح است» (بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۰۴/۲۵).

۲-۲. پیشینه پژوهش

یکی از نکات مهم در این پژوهش، فقدان یا کمبود ادبیات موضوع در مسئله مورد تحقیق است. اگرچه تاکنون بحث‌ها، مقالات و تفسیرهای فراوانی درباره هویت، دانشگاه و سند اسلامی شدن گفته و نوشته شده است، اما مدل الگوی هویت انقلابی دانشجویان که با تکیه بر سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها ارائه شده باشد، کمتر بوده است. آنچه در این بخش بررسی می‌شود، مرور بخشی از تحقیقات مشابه در قلمرو موضوعی این پژوهش است.

جدول شماره ۱: خلاصه‌ای از مطالعات پیشین در مورد هویت

نویسنده (گان) و روش استفاده‌شده	اهداف یا سؤال‌های اصلی	مهم‌ترین یافته‌ها
کارانا یوسکین و کاردلیس (۲۰۰۵)، به روش پیمایشی	رابطه بین هویت دانشگاهی و دستاوردهای علمی	هویت دانشگاهی با جنسیت، شرایط زندگی و محیط دانشجویان رابطه دارد.
یلیجوکی و یورسین (۲۰۱۳)، به روش توصیفی - کتابخانه‌ای	ساختار هویت دانشگاهی در تغییرات آموزش عالی فنلاند	به این نتیجه رسیدند که هویت دانشگاهی با توجه به تغییرات ساختاری و مدیریتی در آموزش عالی، به‌طور فزاینده‌ای در حال متنوع شدن و قطبی شدن است.
کلگ (۲۰۰۵)، به روش توصیفی - اسنادی و	هویت دانشگاهی در معرض خطر	هویت دانشگاهی به‌صورت فعالانه‌ای در پاسخ به تغییرات ساختار دانشگاه و محیط

نویسنده (گان) و روش استفاده شده	اهداف یا سؤال‌های اصلی	مهم‌ترین یافته‌ها
کتابخانه‌ای		خارجی شکل گرفته است و توسعه می‌یابد.
مهرام و همکاران (۱۳۸۵)، به روش توصیفی - همبستگی	بررسی تحولات هویت علمی	مؤلفه‌های استاد و دانشجو بر هویت علمی به گونه‌ای است که منجر به کسب تجارب ضدتریتی شده و بر هویت علمی دانشجویان تأثیر منفی داشته است.
اسماعیلی (۱۳۸۸)، به روش غیرآزمایشی از نوع پیمایشی	بررسی عوامل مؤثر بر هویت دانشگاهی دانشجویان دانشگاه آزاد	میزان سرمایه اجتماعی، فرهنگ دانشگاهی و انگیزه تحصیلی، در هویت دانشگاهی تأثیرگذار بوده است.
مهاجری (۱۳۸۹)، ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه بوده سپس اعتبار و پایایی آن (از طریق آلفای کرونباخ) برآورد شده است.	بررسی و مقایسه وضعیت هویت دانشگاهی و پیامدهای آن در دانشگاه الزهراء علیها السلام و علامه طباطبائی	میزان جذب و ادغام دانشجویان هر دو دانشگاه در هویت دانشگاهی با نمره بالاتر از متوسط است.
دارابی (۱۳۸۶)، به روش توصیفی - اسنادی	تعیین نوع هویت در نوجوانان ایرانی	بررسی انواع هویت فردی، مذهبی، قومی، ملی و تأثیر آنها بر یکدیگر
وزارت کشور (۱۳۸۴-۱۳۸۵)، به روش توصیفی - اسنادی	بررسی الگوهای هویتی جوانان، پیمایش ملی	بررسی هویت در سه بُعد قومی، مذهبی، ملی و تأثیرگذاری بر یکدیگر
چلبی (۱۳۸۰)، به روش تحقیق پیمایشی و ابزار پرسش‌نامه	هویت قومی و رابطه آن با هویت جامعه‌ای	بررسی رابطه عناصر نمادین هویت ملی، احساس تعهد به هویت قومی و ملی
اخترشهر (۱۳۸۶)، به روش توصیفی - اسنادی	ابعاد و عناصر هویت دینی دانشجو	هویت دانشجو از درون سرچشمه می‌گیرد.

نویسنده (گان) و روش استفاده شده	اهداف یا سؤال‌های اصلی	مهم‌ترین یافته‌ها
چاووشیان (۱۳۸۱)، به روش توصیفی - اسنادی	سبک زندگی و هویت اجتماعی	موقعیت ساختاری و تأثیرگذاری برسبک زندگی

در مورد پیشینه پژوهش باید گفت که عمده تحقیقات انجام شده در زمینه هویت اجتماعی است. هویت اجتماعی، برداشت فرد از خود براساس میزان شناخت و آگاهی از عضویت در یک گروه اجتماعی همراه با ملاحظات ارزشی و احساسی مرتبط با آن است. بنابراین، سه عنصر در هویت اجتماعی نقش دارد: ۱. عنصر ارزشی که به معنای محاسباتی است که فرد از پیامدهای مثبت و منفی عضویتش در گروه دارد؛ ۲. عنصر عاطفی یا احساسی، که ناظر به احساساتی است که فرد نسبت به گروه و افراد دیگری دارد که رابطه‌ای ویژه با آن گروه دارند؛ ۳. عنصر شناختی، که نوعی هم‌ذات‌پنداری در آن شکل می‌گیرد که فرد خودش را از لحاظ اجتماعی و فرهنگی به جمع، موفقیت‌ها و شکست‌هایشان وابسته می‌داند. اما آنچه این پژوهش را از دیگر پژوهش‌ها متمایز می‌کند، بحث از هویت انقلابی است که در درون خود از هویت اجتماعی و دینی برخوردار است. به عبارت دیگر، هویت انقلابی به نوعی هویت اجتماعی یا هویت دینی است، ولی همه آن هویت‌ها نیست، بلکه هویت انقلابی در خود ویژگی‌هایی دارد که خود را در صورت به هویت اجتماعی و در سیرت به هویت دینی نزدیک می‌کند.

آنچه در اینجا بر آن تأکید می‌شود، «هویت انقلابی» و حاصل مجموعه‌ای از رفتارهای شکل گرفته است که فرد آن را در جامعه و دانشگاه آموخته است. براین اساس، «هویت انقلابی» تبلور ارزش‌ها، هنجارها و اخلاقیات یک جامعه است که با وقوع انقلاب اسلامی مورد پذیرش افراد جامعه قرار می‌گیرد (توسلی، ۱۳۷۶: ۲۸۱).

بنابراین، آنچه در پیشینه این پژوهش‌ها به آن توجه یا نکرده‌اند یا کمتر توجه کرده‌اند، بحث هویت انقلابی است. هویت انقلابی، فرایند پاسخگویی آگاهانه و هوشمندانه یک ملت به جهان‌بینی، ایدئولوژی، تعالیم دینی و مذهبی و ویژگی‌های مناسک و مراسم مذهبی متناسب با اعتقادات دینی و مذهبی خودشان است که با وقوع انقلاب اسلامی شکل گرفته است (اخترشهر، همان: ۱۰۲).

از طرفی، هویت انقلابی از هویت دینی بهره می‌برد. هویت دینی در یک جامعه از یک سو شامل پایبندی افراد به جوهر دین و ارزش‌های دینی و از سوی دیگر، بیان‌کننده دلبستگی جمعی و عمومی افراد یک جامعه به شعائر، مناسک و نهادهای دینی است. همچنین، بُعد عملی نیز دارد که بی‌شک مشارکت و تمایل عملی انسان‌ها به ظواهر آیین‌ها و مراسم مذهبی و دینی را دربر می‌گیرد.

۳-۲. وجه نوآوری پژوهش حاضر نسبت به مطالعات پیشین

در این پژوهش برخلاف پژوهش‌های پیشین که بیشتر به مزایا، معایب، درصد آگاهی استادان نسبت به سند اسلامی شدن و بیانیه گام دوم یا به توصیف الگوهای مختلف هویتی با تأکید بر اسناد بالادستی پرداخته‌اند، به این لایه معنایی تأکید دارد که بهره‌مندی از الگوی پویا، اثربخش و هوشمند در طراحی الگوی هویت انقلابی با تکیه بر دو سند، باید با درک عمیق مفاهیم فلسفی، مبانی نظری تحول بنیادین و درک تحولات منطقه‌ای، ملی و جهانی نسبت به شناسایی قوت‌ها و ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها، اقدام با شناسایی منابع و امکانات و موانع همراه باشد تا چگونگی دستیابی به تحقق اهداف مندرج در دو سند را ترسیم کند. لذا این پژوهش از دو ویژگی منحصر به فرد بهره می‌برد: الف) تلاش برای تبیین هویت انقلابی؛ ب) احصای هویت انقلابی در دو سند بالادستی مانند اسلامی شدن دانشگاه‌ها و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.

۳. روش‌شناسی پژوهش

ساختار پژوهش حاضر به این صورت است که ابتدا مبانی نظری پژوهش در قالب چهار بخش «الگو»، «هویت دینی»، «دانشجویان» و «سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها و بیانیه گام دوم» به صورت مختصر مرور شده و پس از بیان پیشینه تحقیق و نیز جزئیات روش تحلیل کیفی و کدگذاری محوری «استراوس و کوربین»، یافته‌های پژوهش در هفت مؤلفه علم‌جویی، حساسیت اجتماعی، فهم عصری، آزادگی دینی، ایمان پاک و استوار، استقامت و انگیزه تمدنی مبتنی بر دین، از طریق استناد به اظهارات مصاحبه‌شوندگان تشریح می‌شود. در ادامه با توجه به یافته‌های پژوهش، مدل هویت انقلابی دانشجویان تبیین و در نهایت، پیشنهادهایی ارائه می‌شود.

به منظور تدوین چهارچوبی منطقی و مبتنی بر اهداف بیان شده، در سؤال‌های اول و دوم از روش تحلیل محتوای کیفی (الگوی استنتاجی) و در سؤال سوم از شیوه «گراندد تئوری» استفاده می‌شود. ایده اصلی گراندد تئوری یا نظریه زمینه‌ای، این است که به جای استفاده از داده‌ها برای آزمون فرضیه‌های حاصل از ادبیات پژوهش مربوط به موضوع که در تحقیقات کمی استفاده می‌شود، از گزارش‌های کلامی افراد در مورد تجربه‌های خود به عنوان داده استفاده شود. در این پژوهش نیز داده‌ها از مصاحبه نیمه ساختاریافته با متخصصان تعلیم و تربیت گردآوری و سپس طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی که شیوه مورد استفاده در این نوع پژوهش است، اجرا می‌شود.

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. جامعه و روش نمونه‌گیری

جامعه تحقیق، سند تحول بنیادین و مصاحبه با دوازده نفر از متخصصان و استادان دانشگاه است که مصاحبه تا زمان اشباع داده‌ها ادامه می‌یابد. برای نمونه‌گیری از تکنیک گلوله برفی استفاده شد. به عبارت دیگر، پژوهشگر برای دسترسی به داده‌های غنی‌تر از کمک شرکت‌کنندگان برای انتخاب افرادی که می‌توانند داده‌های بیشتری در اختیار او قرار دهند، استفاده می‌کند (هنینک و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۱۱). مهم‌ترین معیار پژوهشگران برای انتخاب نمونه تحقیق عبارتند از: کارشناس سند بودن، مدرس درس معارف اسلامی، داشتن مدرک دکتری، تدریس در دانشگاه و معلمان آموزش و پرورش، به‌ویژه کسانی که سند بیانیه گام دوم را در کلاس درس دانشگاه تدریس کردند.

جدول شماره ۲: مشخصات اعضای شرکت‌کننده در مصاحبه نیمه ساختاریافته

کد مشارکت کننده	جنسیت	مدرک تحصیلی	رشته تحصیلی	محل اشتغال	سابقه خدمت	ویژگی‌های برجسته‌ای که باعث انتخاب شده است
۱	مرد	دکتری	فلسفه و کلام	دانشگاه دولتی	۱۲ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم

کد مشارکت کننده	جنسیت	مدرک تحصیلی	رشته تحصیلی	محل اشتغال	سابقه خدمت	ویژگی‌های برجسته‌ای که باعث انتخاب شده است
						انسانی
۲	مرد	دکتری	جامعه‌شناسی	دانشگاه پیام نور	۱۵ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی
۳	مرد	دکتری	معارف اسلامی	دانشگاه آزاد اسلامی	۱۷ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی
۴	زن	دکتری	تاریخ و تمدن	دانشگاه غیرانتفاعی	۱۰ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی
۵	زن	دکتری	علوم قرآنی	دانشگاه دولتی	۱۲ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی
۶	مرد	دکتری	علوم سیاسی	دانشگاه پیام نور	۱۵ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی

کد مشارکت کننده	جنسیت	مدرک تحصیلی	رشته تحصیلی	محل اشتغال	سابقه خدمت	ویژگی های برجسته ای که باعث انتخاب شده است
۷	مرد	دکتری	فلسفه تعلیم و تربیت	دانشگاه آزاد اسلامی	۱۶ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی
۸	زن	دکتری	مکانیک	دانشگاه غیرانتفاعی	۱۳ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی
۹	زن	دکتری	عمران	دانشگاه دولتی	۱۵ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی
۱۰	مرد	دکتری	معماری	دانشگاه پیام نور	۲۲ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی
۱۱	زن	دکتری	کامپیوتر	دانشگاه آزاد اسلامی	۱۸ سال	استاد دانشگاه، مدرس و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی
۱۲	زن	دکتری	شیمی	دانشگاه	۱۴ سال	استاد دانشگاه، مدرس

کد مشارکت کننده	جنسیت	مدرک تحصیلی	رشته تحصیلی	محل اشتغال	سابقه خدمت	ویژگی‌های برجسته‌ای که باعث انتخاب شده است
				غیرانتفاعی		و صاحب تألیف و مقالات در حوزه علوم انسانی

۲-۴. بررسی روایی پژوهش

در تحلیل، چندین بار سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها و بیانیه گام دوم مطالعه شد. همچنین براساس معیارهای ارائه شده توسط کرسول و همکاران (۲۰۰۰)، برای حصول اطمینان از روایی پژوهش، گزارش نهایی مرحله نخست فرایند تحلیل و مقوله‌های به دست آمده از آن، به سه نفر از متخصصان سند و یک نفر کارشناس تعلیم و تربیت داده شد تا پس از بازبینی، پیشنهادهایشان در مرحله کدگذاری باز اعمال شود. سپس، همین گروه در مرحله بعدی، کدگذاری محوری را بررسی کردند و از نظرات‌شان در تدوین الگو استفاده شد. در مصاحبه، با توجه به هدف پژوهش، از پرسش‌های زیر به منظور کشف و شناسایی ابعاد و مؤلفه‌ها استفاده شده است:

۱. لطفاً بفرمایید وقتی با مفهوم دانشجوی ارزشی مواجه می‌شوید، چه نکاتی مورد توجه شما قرار می‌گیرد؟

۲. یک تعریف از دانشجوی با هویت انقلابی ارائه کنید.

۳. به نظر شما، دانشجویان باید چه هویت‌هایی داشته باشند؟

۴. هویت‌های مورد نظر شما چگونه دسته‌بندی می‌شوند؟

۵. شاخص‌های هویت انقلابی در دو سند چگونه است؟

۶. جوانان دانشجوی با توجه به دو سند، باید چه ویژگی‌هایی داشته باشند؟

۷. آیا ویژگی‌های مطرح شده در دو سند در مورد هویت انقلابی جوانان دانشجو می‌تواند به صورت

یک الگو در مقایسه با الگوهای غربی مطرح شود؟

دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، خواهان جوان دانشجو با هویت انقلابی است که از اقتدار، قابلیت‌ها، شایستگی‌ها و مهارت‌های متعدد برخوردار باشد. به همین دلیل، شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های جوان دانشجو با تأکید بر دو سند می‌تواند انتظاراتی را که از جوان دانشجو می‌رود، شفاف‌تر کند و موجب حرکت‌های مبتنی بر تسریع فعالیت‌ها از سوی متولیان و برنامه‌ریزان نظام تعلیم و تربیت شود.

به‌منظور دستیابی به این اهداف و پاسخگویی به سؤال‌های تحقیق و تنظیم مفاد فرم مصاحبه و اجرای آن، اطلاعات جمع‌آوری و طبقه‌بندی شدند. پس از اجرای کار و تحلیل نتایج حاصل از مصاحبه، مدل در قالب چهارچوب بومی‌شده‌ای متشکل از ۶ مؤلفه اصلی، ۱۹ مؤلفه فرعی و ۱۴۱ شاخص به دست آمد. در ادامه به‌منظور پاسخگویی به سؤال‌ها، یافته‌های پژوهش در جدول‌ها و نمودارها به‌صورت کدگذاری باز، کدگذاری محوری و سرانجام، کدگذاری انتخابی مربوط به داده‌های به‌دست‌آمده ارائه شد.

- سؤال اول: ابعاد هویت انقلابی جوان دانشجو در دو سند (اسلامی شدن دانشگاه‌ها و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی) کدامند؟

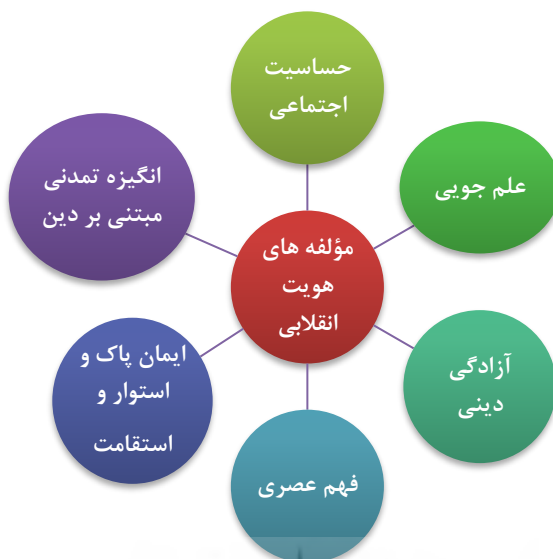

شکل شماره ۱: شاخص‌های هویت انقلابی در سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها و بیانیه گام دوم

- سؤال دوم: مؤلفه‌های اصلی تبیین شایستگی هویت انقلابی جوان دانشجو با توجه به دو سند (اسلامی شدن دانشگاه‌ها و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی) کدامند؟

با بررسی و تحلیلی که در متن دو سند انجام شد، هویت انقلابی جوان دانشجو به شش مؤلفه

تقسیم می‌شود:

شکل شماره ۲: هویت انقلابی جوان دانشجو

شش اصل هویت انقلابی مبتنی بر معنویت و دین، عبارتند از:

۱. علم جویی، اولین اصل هویت ساز انقلابی دانشجو: علم به معنی اقدامات قاعده مند برای توسعه و سازماندهی هدفمند اطلاعات ارزشمند جهان است که در قالب تفسیرهای قابل آزمایش و پیش بینی هایی درباره جهان، صورت می گیرد. علم و دانش، آگاهی و معرفت او را به جایی می رسانند که حتی فرشتگان هم به آن دست نمی یابند. هرچه دانایی انسان بیشتر شود، نقش رهبری او در زندگی پررنگ تر می شود.

جدول شماره ۳: علم جویی، اولین اصل هویت ساز انقلابی دانشجو

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	مرجع و نمونه مصاحبه
علم جویی	شایسته سالاری در پذیرش دانشجو	اختراع و ابداع، حل مشکلات جامعه	مشارکت دانشگاه در مدیریت و سیاست گذاری علمی (۵)
	طرح نقادانه مسائل	دانش محتوای اصلی، دانش زمینه تربیتی، دانش محتوای	فعال کردن تشکلهای دانشجویی و اجتناب از توجه به ظاهر (۴)
			سرمآمد در انگیزه های جهادی میان

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	مرجع و نمونه مصاحبه
		تعلیم و تربیت و دانش برنامه درسی	جوانان و سرآمد در جمعیت جوان کارآمد است (بیانیه گام دوم)
	جنبش نرم افزاری	سواد اطلاعاتی دیجیتال، پویایی و حرکت به سوی توسعه و مهارت حل مسئله	تمرکز بر توانایی و تخصص (۷) زمام اداره بخش های گوناگون کشور به جوانان مؤمن، انقلابی، دانا و کاردان، که بحمدالله کم نیستند، سپرده شود (بیانیه گام دوم)
	روحیه پژوهشگری	خلاقیت و نوآوری، حل مسئله و تفکر انتقادی، ارتباطات و همکاری	بی توجه بودن به مدرک و مدرک گرایی (۱) تعهد استاد به یادگیری دانشجویان، جذب استادان و معلمان کارآزموده در هیئت علمی (۱۲)، انجام مطالعات و بررسی های علمی و تاریخی برای شناخت موارث و مفاخر عملی، فرهنگی، تاریخی و معاصر در تقویت هویت اسلامی و ملی (سند دانشگاه: ۷-۳)

نخستین عنصر اصلی دانشجوی، علم و ورزش و علم جویی است. «دانشجوی با هویت انقلابی، فردی است با انگیزه بالایی از دانش طلبی، کسب علم و ارتقای توان بینشی و اندیشه خود؛ هم در جهت افزایش حجم اطلاعات علمی و دانشگاهی خود و هم در بهینه سازی اطلاعات و عمق بخشیدن به آن؛ یعنی تلاش توأمان کمی و کیفی در رشته تخصصی خود و هر آنچه می تواند مشکلات جامعه را کم کند» (اخترشهر؛ همان). آنچه در مقابل این ویژگی ها، از نشانه های دانشجویان ما به حساب می آید، آن است که وی به دنبال مدرک گرایی است و بیشتر برای کسب مدارج و مدارک کاغذی تلاش می کند

تا سواد و علم. وی علم‌آموزی را با این هدف دنبال می‌کند که نفع اقتصادی یا منافع مادی و دنیوی بیشتری کسب کند. درحالی‌که اگر هویت انقلابی در ذهن و رفتار دانشجو شکل بگیرد و این هویت مبتنی بر دین و معنویت باشد، در آن صورت است که علم‌آموزی به‌عنوان یک هویت در نهاد جامعه و دانشگاه شکل خواهد گرفت. ازاین‌رو، همین امر می‌تواند آسیب‌های علم‌آموزی را برطرف کند.

۲. حساسیت اجتماعی، دومین اصل هویت‌ساز انقلابی دانشجو: حساسیت اجتماعی،

توانایی یک فرد در شناسایی و درک سیگنال‌ها و زمینه‌های تعاملات اجتماعی است. در هر جامعه‌ای کمابیش رفتارهای ناهنجار و خلاف اخلاق و قانون وجود دارد و طبعاً جامعه‌ای بدون وجود این‌گونه رفتارها دیده نمی‌شود. در این میان، در برخی جوامع به هر دلیل چنین رفتارهایی بیشتر است و باید برای کاهش آن فکری کرد و برنامه‌ای داشت، اما ارائه چنین فکر و برنامه‌ای مستلزم وجود حساسیت است. اگر حساسیتی در برابر مشاهده این رفتارها نباشد، طبعاً جامعه گامی را برای اصلاح آن رفتارها برنمی‌دارد.^۱

جدول شماره ۴: حساسیت اجتماعی، دومین اصل هویت‌ساز انقلابی دانشجو

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	مرجع و نمونه مصاحبه
حساسیت اجتماعی	حساسیت نسبت به مسائل جامعه	دفاع از مردم، دفاع از دین، دفاع از نهادهای انقلابی، مشکلات فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی	صف نوبت برای اعتکاف از هزاران جوان، استاد، دانشجو، زن و مرد و صف نوبت برای اردوهای جهادی، جهاد سازندگی و بسیج سازندگی از هزاران جوان داوطلب و فداکار آکنده شد (بیانیه گام دوم)
	دفاع از قانون اساسی و	حمایت از قانون، قانون‌مداری، قانون‌محوری و رعایت قانون و	از نظریه نظام انقلابی تا ابد دفاع می‌کند (بیانیه گام دوم)

۱. <https://vista.ir/m/a/zw002>

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	مرجع و نمونه مصاحبه
	ولایت فقیه	رعایت نظم در دانشگاه	
	تعهد به آرمان‌های اسلامی و ایرانی	دفاع از رهبری، حمایت و گوش‌به‌فرمان رهبری بودن، دفاع از مردم، دفاع از اسلام و اندیشه اسلامی	نماز، حج، روزه‌داری، پیاده‌روی زیارت، مراسم گوناگون دینی، انفاقات و صدقات واجب و مستحب در همه‌جا به‌ویژه میان جوانان رونق یافت (بیانیه گام دوم)

دانشجوی با هویت انقلابی باید نسبت به مسائل اساسی جامعه و حوزه پیرامونی دانشگاه، باانگیزه و حساس باشد. حساسیت دانشجو نسبت به جامعه، یک ضرورت اساسی در عصر جدید به‌شمار می‌آید. اگر دانشجو نسبت به مسائل اساسی جامعه حساسیت نداشته باشد، وی را از دنیای پیرامونی جدا می‌کند و نمی‌تواند درک درستی از جامعه پیرامونی خود داشته باشد.

وقتی از حساسیت صحبت می‌کنیم، مراد دفاع از کشور و قانون اساسی آن است. وقتی دانشجو درک درستی از جامعه داشته باشد، می‌تواند مشکلات و معضلات فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جامعه را حل کند. لذا این هویت انقلابی اوست که وادارش می‌کند در امور جامعه و حل مشکلات آن دخالت کند؛ و این یکی از نشانه‌های بیداری دانشجوی انقلابی خواهد بود. این بیداری و آگاهی زمانی حاصل می‌شود که هویت انقلابی دانشجوی جوان شکل گرفته باشد و بتواند او را در این راه هدایت کند.

۳. فهم عصری، سومین اصل هویت‌ساز انقلابی دانشجوی: عزم جدی و اراده قوی زمانی راهگشاست که به دنبال آن، فرد موقعیت و وظیفه خود را به‌خوبی بشناسد. برای پی بردن به اینکه در موقعیت‌های مختلف چه باید کرد، باید شرایط را در نظر گرفت و براساس آن تصمیم گرفت و عمل کرد. انسان حتی در کاری که برای خود انتخاب می‌کند، باید بصیرت لازم را در کار خود به کار برد و براساس اهمیت کار و میزان ضرورت، به آن پردازد. انسان برای انتخاب کاری که بر عهده می‌گیرد، باید در درون خود به این باور برسد که اهمیت این کار از سایر کارها بیشتر است تا بتواند در نزد خداوند حجت داشته باشد. پس، تشخیص وظیفه، یک مرحله مهم در کسب بصیرت است.

جدول شماره ۵: فهم عصری، سومین اصل هویت‌ساز انقلابی دانشجو

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	مرجع و نمونه مصاحبه
فهم عصری	تشخیص وضع موجود	درک زمانه، داشتن تحلیل درست، درک مشکلات جامعه و درک فرهنگ جامعه	پردازش مسائل و مشکلات کشور و نقد مسائل سیاسی کشور (۴) آنگاه جوانان را میدان‌دار اصلی حوادث و وارد عرصه مدیریت کرد (بیانیه گام دوم)
	تشخیص وضع مطلوب	راه‌حل برای مشکلات، توسعه کشور و درک آرمان‌های انقلاب اسلامی	بالا بردن سطح آگاهی دانشجویان نسبت به مسائل روز (۹)
	تشخیص و توان تحلیل مسائل جامعه	تشخیص درست، دشمن‌شناسی، آمریکاستیزی، فشار اقتصادی و تحریم‌ها	دخالت‌های قدرت‌های قلدر در امور ملت‌ها (بیانیه گام دوم)

فهم مقتضیات عصر خود، از پایه‌های تشکیل‌دهنده هویت انقلابی دانشجو است. یک دانشجو در صورت درک درست و تحلیل عالی از اتفاقات پیرامونی خود، می‌تواند معضلات و مشکلات جامعه را حل کند. این درک درست و قدرت تشخیص در مسائل ملی و فراملی را «فهم عصری» می‌گویند. لذا دانشجو باید عالم به زمانه خود باشد و از بصیرت عالی برخوردار باشد. درک درست و داشتن بصیرت، باعث شکل‌گیری هویت انقلابی در وی می‌شود و این حاصل توجه به ابعاد دین و معنویت است.

۴. آزادگی دینی، چهارمین اصل هویت‌ساز انقلابی دانشجو: وقتی از آزادگی صحبت می‌کنیم، مراد آزادگی، در درون به زندگی اخلاقی ما و در بیرون به گزینش از میان چند گزینه که معرف حیات ما است، برمی‌گردد. آزادی، بالعکس به جنبه‌های فیزیکی مربوط می‌شود؛ مانند اینکه درون زندان باشیم یا بیرون آن. به عبارت صریح‌تر، با این تعریف اخلاقی، معنوی و فلسفی، انسان

حتی در زندان نیز «آزاد» است، زیرا اگرچه آزادی فیزیکی خود را از دست داده، هنوز آزاد است. کلمه «آزادگی» در لغت نامه دهخدا، حریت، جوانمردی، اصالت، نجابت، شرافت، مروت و... تعریف شده است (دهخدا، ۱۳۲۵، ج ۱: ۸۳). معمولاً واژه «آزادگی» در کنار آزادی به کار می رود، ولی این دو تفاوت های اساسی با هم دارند. «آزادی» در مقابل بردگی است و در اصطلاحی حقوقی، به معنای «رهایی تن از اسارت و نیز خلاصی از تنگناها و سختی های زندگی و انتخاب آگاهانه مسیر حق است»، ولی «آزادگی»، برتر از خود آزادی است و نوعی «رهایی انسان از قیدوبندهای ذلت آور» است و نیز به معنای «رهایی عقل و جان آدمی از زندان تن، نفس، شهوت و گام برداشتن در وادی عشق و عاشقی است». تعلقات و پایبندی های انسان به دنیا، ثروت، مال اقوام، مقام، فرزند و... در مسیر آزادی روح او، مانع اساسی ایجاد می کند و اسارت انسان در برابر تمنیات نفسانی، نشانه ضعف اراده بشری و انسانی است. «این آزادی درونی، پله اول نردبان کمال و مقدمه ای برای رسیدن به درجات بالای آزادی انسان، یعنی آزادگی نفس است. لذا آزادگی در اوج ارزش های انسانی قرار دارد و آدمی را از خلق و خوی پست حیوانی به بلندای معرفت و معنویت و از خاک به افلاک می رساند» (محدثی، ۱۳۸۱: ۵۵).

جدول شماره ۶: آزادگی دینی، چهارمین اصل هویت ساز انقلابی دانشجو

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	مرجع و نمونه مصاحبه
آزادگی دینی	بندگی خدا	حسن تعاون و همکاری، کمک به دیگران و رعایت موازین شرعی	رویکرد دینی و اخلاقی در جمهوری اسلامی، دل های مستعد و نورانی، به ویژه جوانان را مجذوب کرد (بیانیه گام دوم)
	روحیه آزادگی	زیر بار زور نرفتن، اطاعت نکردن، کورکورانه، اطاعت نکردن از قدرت های بزرگ، رک بودن و حرف خود را زدن	اجتناب از ترویج ارزش های سلسله مراتبی و دستوری (۱۱) آزادی عمل در رقابت با سایر دانشگاه ها (مصاحبه ۱ تا ۸) جرئت در ابراز و اظهار نظرهای مخالف (۱۰) مجاهدت های جوانان در میدان های سخت،

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	مرجع و نمونه مصاحبه
			از جمله دفاع مقدس، با ذکر و دعا (بیانیه گام دوم)
	ظلم‌ستیزی	دفاع از مظلومان، استکبارستیزی، دفاع از انقلاب اسلامی، دفاع از مردم و دفاع از حقوق زن	با صراحت و شجاعت در برابر زورگویان و گردن‌کشان ایستاده و از مظلومان و مستضعفان دفاع کرده است (بیانیه گام دوم)

دانشجوی با هویت انقلابی مبتنی بر دین و معنویت، او را به مقام بندگی و خلیفه‌الله می‌رساند. در این صورت است که وی در مقابل خواش و تمنیات غیرخدا، مقاومت و استقامت به خرج داده و روح خود را به عنصر آزادگی پیوند می‌دهد. بنابراین، نور الهی نیز در وجودش تلائل خواهد کرد. درواقع، وجود هویت انقلابی در نهاد دانشجو، او را به شکوه، بندگی و سرافرازی آخروی خواهد رساند و همین عامل، وی را در برابر قدرت‌های مستکبر، محکم و استوار می‌کند.

۵. ایمان پاک و استوار و استقامت، پنجمین اصل هویت‌ساز انقلابی دانشجو: یکی از حساس‌ترین مراحل زندگی انسان، دوران جوانی است که روان‌شناسان به آن دوره «بحران هویت» می‌گویند، زیرا در این مرحله، تضادهای درونی و بیرونی به اوج خود می‌رسد. انسان در این مرحله، شخصیت ایده‌آل و باثبات خود را می‌سازد و راه و روش خود را برای ادامه زندگی تعیین می‌کند. اعمال و عملکرد درست یا نادرست افراد، نتیجه پایه‌گذاری‌های درست یا نادرست شخصیتی در دوران جوانی است. بنابراین، اگر جوانان در این فصل از زندگی، روش منطقی در پیش گیرند و خود را از آلودگی‌ها و ناپاکی‌ها دور نگه دارند، سلامت فکری و اعتقادی خویش را تضمین می‌کنند. در این صورت، می‌توانند با تقوا و پاک‌دامنی و سلامت روح و روان، روزگار بگذرانند و در پیشگاه خداوند و خلق خدا، سرافراز باشند.

جدول شماره ۷: ایمان پاک و استوار و استقامت، پنجمین اصل هویت‌ساز انقلابی دانشجو

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	مرجع و نمونه مصاحبه
ایمان پاک و	ایمان الهی	ایمان به خدا، اطاعت از	مشارکت دانشگاه در مدیریت و

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	مرجع و نمونه مصاحبه
استقامت		پیامبر ﷺ و ائمه اطهار علیهم السلام، شرکت در نماز جمعه و شرکت در فعالیت‌های فرهنگی	سیاست‌گذاری علمی (مصاحبه ۸ تا ۱۲)
	آرامش و توانی درونی	عصبانی نشدن در کلاس، فحش ندادن و مسائل را با آرامش حل کردن	ایجاد امیدواری و خوش‌بینی نسبت به اوضاع (مصاحبه ۷، ۹ و ۱۱)
	کنترل و مهار نفس	نماز و روزه، اطاعت و بندگی	در عرصه‌های دین، اخلاق، معنویت و عدالت، باید شانه‌های خود را زیر بار مسئولیت قرار دهد (بیانیه گام دوم)

داشتن ایمان پاک و اصیل، یکی از اصول اساسی هویت انقلابی دانشجوی به‌شمار می‌آید. زمانی این هویت معنی پیدا می‌کند که ایمان حقیقی و ناب، روحیه و توانی درونی و نفسانی را برای دانشجوی انقلابی به ارمغان بیاورد و او را در یک دژ محکم و استوار قرار دهد تا به درجه استواری و استقامت نائل آید. لذا، ایمان الهی و حقیقی، می‌تواند هویت انقلابی دانشجوی را برای همیشه استوار کند تا بین چند چیز مذبذب و متردد نشود.

۶. انگیزه تمدنی مبتنی بر دین، ششمین اصل هویت‌ساز انقلابی دانشجوی: «تمدن» مرحله‌ای از تکامل فکری، علمی، هنری، ادبی و اجتماعی جامعه است. در این مرحله، تمدن به معنی تخلق به اخلاق اهل شهر و انتقال از خشونت و جهل به حالت ظرافت، انس و معرفت در شهر است. همین بُعد معنوی تمدن، مرحله‌ای از تربیت انسان برای برقراری ارتباط و پیوند، تعامل و همکاری افراد یک جامعه در امور اجتماعی، اقتصادی، دینی و سیاسی به‌شمار می‌آید. وقتی از انگیزه تمدنی مبتنی بر دین صحبت می‌شود، منظور این است که تلاش جمعی جوانان در ساختن تمدن نوین اسلامی مبتنی بر دین شکل بگیرد تا حیات طیبه که هدف متعالی تمدن اسلامی است، به وجود آید.

جدول شماره ۸: انگیزه تمدنی مبتنی بر دین، ششمین اصل هویت ساز انقلابی دانشجوی

کد انتخابی	کد محوری	کد باز	مرجع و نمونه مصاحبه
تمدن مبتنی بر دین	برنامه برای توجه به علم	توسعه دانش، دوست داشتن دانش، دانش بنیان ها و تلاش برای کشف و اختراع	شما جوانان باید پیشگام در شکستن این محاصره تبلیغاتی باشید (بیانیه گام دوم)
	تمدن نوین اسلامی	حمایت از حکومت، کمک به دولت، جامعه سازی و تمدن سازی	بی شک شما جوانان مؤمن و پُرتلاش، خواهید توانست این عیب بزرگ را برطرف کنید (بیانیه گام دوم)
	توسعه و پیشرفت اسلامی	گسترش هنر اسلامی، هنر متعهد، هنر اصیل انقلابی، توجه به نقاشی و سینما، ادبیات و شعر و توجه به داستان جنگ و دفاع مقدس	جوانان، محور تحقق نظام پیشرفته اسلامی هستند (بیانیه گام دوم) مایلم با جوانان عزیزم، نسلی که پا به میدان عمل می گذارد تا بخش دیگری از جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ را آغاز کند، سخن بگویم (بیانیه گام دوم)

اگر دانشجوی جوان با هویت انقلابی در قالب دانشگاه اسلامی قرار بگیرد، آن وقت است که می تواند نقش اساسی و مؤثری در ایجاد تمدن نوین اسلامی ایفا کند و این نقش باید در چهارچوب نظام فرهنگی و انقلابی او باشد. زمانی این هدف حاصل می شود که دین بتواند برنامه جامع و کاملی برای دانشجوی داشته باشد. از همین رو است که متفکران اسلامی معتقدند نهادینه کردن هویت انقلابی در دانشگاه، زمینه ساز هویت انقلابی مبتنی بر دین و معنویت خواهد بود.

بنابراین، هویت انقلابی زمانی معنی واقعی و درست به خود می گیرد که مبتنی بر تمدن دینی باشد. لذا، این تمدن دینی است که هویت انقلابی دانشجوی را شکل می دهد و پویا می کند.

- سؤال سوم: براساس شاخص ها، مؤلفه ها و ابعاد شناسایی شده، الگوی هویت انقلابی جوان

دانشجو در دو سند تحول چگونه است؟

پس از بررسی و مطالعه سند تحول بنیادین و مصاحبه با دوازده نفر از استادان و متخصصان سند تحول و مرور پیشینه تحقیق، کتاب‌ها و مقالات نوشته شده در این زمینه، شش مقوله اصلی و نوزده مقوله فرعی مربوط به طراحی الگوی هویت انقلابی جوان دانشجو با تکیه بر دو سند تحول و الگوی هویت انقلابی مبتنی بر دین و معنویت به شرح زیر تدوین شد.

جدول شماره ۹: مقوله‌های اصلی و فرعی مربوط به طراحی الگوی هویت انقلابی جوان دانشجو
با تکیه بر دو سند تحول و الگوی هویت انقلابی مبتنی بر دین و معنویت

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	شرح و توضیح
علم جویی	تولید دانش	تولید، انتقال و انتشار علم و فناوری در خدمت نیازهای جامعه اسلامی
	جنبش نرم‌افزاری	تقویت عقلانیت، خردورزی و خلاقیت در میان دانشگاهیان در پرتو تعالیم اسلامی و توجه به همسویی مفاهیم و حیانی، عقلانی و تجربی
	ترویج دانش	نهادینه کردن نگرش اسلامی به علم و تسريع در فرایندهای اسلامی شدن نهادهای آموزشی و پژوهشی
	روحیه پژوهشگری	ایجاد توازن هدفمند و یکپارچگی در نظام‌های چهارگانه دانشگاه، فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهشی - فناوری و مدیریتی
حساسیت سیاسی	دفاع از انقلاب اسلامی	توسعه نظریه‌پردازی و طراحی برنامه‌های آموزشی و پژوهشی در جهت تبیین دستاوردهای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس
	دفاع از قانون اساسی	ارتقای روحیه قانون‌مداری، دوری از قانون‌گریزی و صیانت از قانون
	دفاع از ولایت فقیه	تأکید بر تبیین آرمان‌های انقلاب اسلامی و منظومه فکری

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	شرح و توضیح
		حضرت امام علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام
فهم عصری	شناخت وضعیت موجود	نقد و تحلیل، مبتنی بر آموزه‌های اسلامی، شناخت بحران‌ها و مشکلات جامعه
	شناخت وضعیت مطلوب	تشکیل حیات طیبه و پیشرفت همه‌جانبه فرهنگی، سیاسی و اقتصادی
	تشخیص توان تحلیل	توانایی جذب و تربیت محققانی نوآور و توانمند در حل و تحلیل چالش‌های علمی و بین‌المللی و دانشمندانی برتر در عرصه‌های مورد نیاز کشور، منطقه و تعامل با آنها
	روحیه آزادی	اولویت دادن به تربیت و تهذیب روح، تعالی معنوی سرمایه انسانی دانشگاه، محوریت داشتن ترکیه در محتوای آموزشی و پژوهشی و تنظیم ساختارهای دانشگاه
آزادی دینی	بندگی خدا	تربیت متخصصان متعهد، خلاق، متخلق، ماهر و کارآفرین
	ظلم‌ستیزی	دفاع از مظلوم، گرفتن حق و حقوق و رعایت حقوق دیگران
	ایمان الهی	عبور از تضادهای درونی و بیرونی
ایمان پاک و استوار و استقامت	آرامش	پاک‌دامنی، سلامت روح و روان و متانت
	نماز	انجام تکالیف یومیه و رعایت موازین شرعی در دانشگاه
انگیزه تمدنی مبتنی بر دین	توجه به علم	تلاش در جهت پیشرفت جامعه از طریق علم و پژوهش
	توجه به حکومت	حمایت از حکومت در جهت برقراری عدالت و آزادی
	هنر و معماری	تعالی و بهره‌برداری از مفاهیم دینی در حوزه هنر و معماری

۵. بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵ - ۱. بحث

دانشگاه، کانونی برای جوان دانشجوی است که امیدها، آرمان‌ها، آمال و آرزوهایش در آنجا شکل می‌گیرد. پیوند جوان دانشجوی با دانشگاه، باعث شکل‌گیری هویت انقلابی مبتنی بر دین و معنویت او می‌شود. این هویت به لحاظ شیوه، فرد را از وضع موجود ناراضی کرده و به دنبال خواست آرمان مطلوب هدایت می‌کند. به عبارت دیگر، دانشجوی با هویت انقلابی، دارای معرفت و اطلاعات تازه برای حل مشکلات جامعه است و از طرف دیگر، وی با نقد و انتقاد و درک درست از تحلیل جامعه، مسائل جامعه را ارزیابی می‌کند و این ویژگی، او را پرسشگر و انتقادگر به بار می‌آورد و همین امر، شاخصه اصلی یک دانشگاه اسلامی خواهد بود.

در تاریخ دانشگاه‌های ایران، حرکت‌های دانشجویی در ایران با چند گرایش فکری و اعتقادی مشخص همراه بوده است. سه گرایش اصلی چپ مارکسیست، راست لیبرالیسم و جریان مذهبی، از جریان‌های مهم دانشگاه‌های ایران به‌شمار می‌رفتند. در بین این سه جریان، جریان‌های مذهبی در دانشگاه‌ها حضور کم‌رنگی داشتند. به عبارت دیگر، جریان مذهبی در دانشگاه با یک رکود قابل توجه همراه بوده است؛ به طوری که تا دهه سی، جریان مذهب از دو طرف (جریان کمونیستی و لیبرالیستی) تحت فشار بود. لذا جریان مذهبی در محیط‌های دانشگاهی در عرصه فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی کم‌فروغ دیده می‌شد. از دهه چهل به بعد است که در دانشگاه‌ها شاهد تشکیل انجمن‌های اسلامی هستیم که نشان‌دهنده فعالیت‌های مذهبی آنهاست. انجمن‌های اسلامی در دانشگاه‌ها تلاش کردند که کنگره‌هایی برگزار کنند تا افرادی همچون شهید مطهری، علامه طباطبایی و دکتر شریعتی حضور داشته باشند. با وقوع انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ و انقلاب فرهنگی، نگاه انقلاب اسلامی به دانشگاه تغییر می‌کند و تلاش می‌شود که هویت انقلابی در بین دانشجویان دانشگاه‌ها شکل بگیرد؛ هویتی که تعداد حضور دانشجویان را بالغ به چندین هزار نفر برآورد کردند و این بدان معناست که طبقات جدیدی وارد دانشگاه شدند و می‌شوند. لذا، جریان مذهبی به مرور زمان وارد دانشگاه شد.

با وقوع انقلاب اسلامی، نهضت امام خمینی علیه السلام مبارزه خود را به سه رکن اساسی معطوف کرد. از یک طرف تلاش کرد اندیشه اسلامی را در مقابل جریان‌های کمونیستی و لیبرالیستی قرار دهد. از طرف دیگر، با اندیشه نفی حکومت سلطنتی، به دنبال ایجاد نارضایتی از وضع موجود در افکار دانشگاه و دانشجویان بود و با شیوه آگاهی‌بخشی، تلاش کرد هویت انقلابی مبتنی بر معنویت و دین را در بین دانشجویان نهادینه کند. این اندیشه در مقابل هویتی بود، که یا نگاهی به شرق یا غرب داشتند؛ هویتی که جریان توسعه را در بیرون از جوامع اسلامی دنبال و تلاش می‌کرد با نگاه به قانون اساسی مشروطیت، به دنبال حفظ وضع موجود باشد.

این سه ضلع، جریان دانشجویی را با هویت انقلابی به نهضت امام خمینی علیه السلام پیوند می‌داد و همه اینها باعث می‌شد که جنبش دانشجویی مذهبی، یکی از ارکان اصلی تأسیس انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ باشد. پس از وقوع انقلاب اسلامی، در طول سال‌ها، موج معنویت‌خواهی که مدافع نظام محسوب می‌شد، در دانشگاه حضور یافت. همین حضور در دانشگاه‌ها باعث شکل‌گیری هویت دینی در جوانان دانشجویی شد و بر اثر همین امر، مهم‌ترین ملاک‌های هویت دینی که یک جمعی باید به آن متکی و پایبند باشند، شکل گرفت (اخترشهر، همان).

از طرفی، یکی از آرمان مهم انقلاب اسلامی، مسئله دینداری و دین‌گرایی بود. به عبارت دیگر، ریشه‌های اصلی انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ را می‌توان در دو عامل مهم دانست: ایجاد هویت انقلاب مبتنی بر معنویت و دینداری در جامعه. لازمه تداوم این دو عامل، توجه دولت به آنهاست و تنها نیروهایی که می‌توانند این حرکت را پیگیری کنند و به ثمر بنشانند، دانشجویان انقلابی با هویت انقلابی هستند.

بنابراین، بدون حضور دانشجویان در دانشگاه، نظام آموزشی و پژوهشی رونقی نخواهد داشت. زمانی این رونق چندبرابر می‌شود که هویت انقلابی دانشجویان مبتنی بر دین و معنویت به ثمر بنشیند. و همین امر وظایف و مسئولیت دانشجویان را چندبرابر می‌کند که اول، نگاه سطحی به علم و درس خاص نداشته باشد و دوم، همانند انقلاب اسلامی، نگاه اصلاحی و تحول‌خواه به جامعه و خویش داشته باشد.

از همین رو، صاحبان انقلاب اسلامی معتقدند که کارکرد هویت در جامعه، قوام‌بخشی به زندگی

اجتماعی افراد است. «اگر افراد در وضعیت بحران هویت اجتماعی قرار گیرند، نقش خود را در جامعه از دست خواهند داد و قادر به ایفای نقش خود در جامعه نخواهند بود. بنابراین، دانشجوی انقلابی می‌تواند روی محیط پیرامونی خود اثرگذار باشد» (بیانات رهبری، ۱۳۹۶/۰۳/۱۷).

این اثرگذاری می‌تواند در حوزه گفتار، رفتار و عقیده باشد؛ یعنی امر بینشی، عاطفی و کنش‌گیری. ناسازگاری میان این سه عنصر، می‌تواند منجر به بحران هویت دینی شود. اسلام، هرگونه افراط و تفریط در این سه امر را مورد خطاب قرار می‌دهد و آن را انحراف از فطرت الهی و فراموشی یاد خدای متعال می‌داند. در گفتمان انقلاب اسلامی، هویت انقلابی در جامعه به این معناست که بتواند خلیفه خداوند روی زمین شود و افق تمدن نوین اسلامی را در جامعه شکوفا کند. قرآن نسبت به کسانی که از هویت واقعی خود جدا می‌شوند، آنها را به حیوان تشبیه می‌کند (اعراف/۱۶۶). بنابراین، از دیدگاه اسلام، هویت انقلابی ماهیت «از اوایی» به سوی «اوی» دارد (اَنَا إِلَهِه رَاجِعُونَ). کسی که هویتش با خداوند متعال پیوند بخورد، از هر بحرانی می‌تواند رهایی یابد (فجر/۲۸-۲۷) و به مرتبه اطمینان و آرامش دست خواهد یافت.

۵-۲. نتیجه‌گیری

با بررسی اسناد بالادستی، مانند سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها و بیانیه گام دوم، امر هویت انقلابی به جوان دانشجوی اختصاص یافته است. جوان انقلابی با هویت انقلابی در بیانیه گام دوم تلفیقی از دانش و تعهد است که با مسلح شدن به این دو ابزار تمدن‌ساز، می‌تواند به تحقق اهداف مندرج در بیانیه گام دوم کمک کند. جوانان دانشجوی بازیگران مهم بیانیه هستند و می‌توانند انقلاب اسلامی را در مسیر گذر از گام اول به گام دوم، یاری کنند. این امر نیازمند شش مؤلفه ارزشمند هویت انقلابی است؛ هویتی که از یک طرف به هویت اجتماعی توجه دارد و از طرف دیگر، به هویت دینی. این دو هویت چنان به هم درآمیخته‌اند که تفکیک اساسی بین آنها به سختی انجام می‌گیرد یا در بعضی موارد، انجام نخواهد شد.

شش مؤلفه ارزشمند هویت انقلابی دانشجوی به این شرح است:

۱. پاسخگویی: دانشجوی در هویت انقلابی باید توان پاسخگویی به سؤال‌هایی مانند من کیستم؟

و به کجا تعلق دارم؟ را به گونه متقن و قانع کننده داشته باشد. پاسخگویی زمانی حاصل می شود که درک درست و شناخت صحیح از گذشته برای ورود به آینده داشته باشد. هرچه شناخت نسل های جدید نسبت به گذشته بیشتر باشد، آمادگی عقلانی بیشتری برای نگاه مثبت به نظام اسلامی پیدا می کنند (نوروزی، همان: ۵۴).

۲. جهت بخشیدن به افق آینده انقلاب اسلامی: در هویت انقلابی، نظام اسلامی به نسل آینده و آینده سازان ایران اسلامی که دانشجویان هستند، دل بسته است. در واقع، آینده انقلاب متعلق به نسل جوان است؛ نسلی که برای ساختن ایران و پاسداری از آن تا پی ریزی تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای ظهور امام عصر (عج)، نیازمند جهادی بزرگ است. آینده انقلاب و نظام اسلامی مقتضی انجام تلاش در عرصه های شش گانه است که اولویت آنها، عرصه علم و فناوری است. لازمه پیشتازی در علم و فناوری و مرجعیت علمی شدن در جهان، دسترسی به آخرین دستاوردهای فناوری است؛ به نوعی که خود تولیدکننده فناوری ها باشد. آرمان های انقلاب بدون نیرو، نشاط و جسارت جوانی، قابل تعقیب و دسترسی نیست و اگر این ویژگی دوره جوانی نباشد، انقلاب اسلامی در دستیابی به آرمان های خود دچار مشکل خواهد شد (بیانات رهبری، ۱۳۹۲/۰۵/۰۶).

۳. ایمان و عمل صالح: ایمان و عمل صالح، برترین ویژگی «جوان تراز گام دوم انقلاب» است. معنویت و اخلاق، نیازی های اصلی جامعه هستند. در جامعه اسلامی، فرهنگ دینی قوام بخش انسانیت و ملاک سعادت و شقاوت است. از این رو، وضع معنوی و روحی فرد و جامعه امری مهم است.

۴. فهم عصری: از مؤلفه های دیگر هویت انقلابی جوان دانشجو، فهم دقیق و درست از زمانه است. دشمن شناسی و تحلیل موقعیت کشور، مطالبه نظام اسلامی از جوانان دانشجو است. تأکید بیانیه گام دوم بر مبارزه با استکبار و راه های نفوذ، مسئله ای مهم است که هدف از آن، مقابله با اقدام های دشمنان انقلاب اسلامی است.

۵. حساسیت سیاسی و آزادی: مؤلفه دیگر هویت انقلابی جوان دانشجو، عدالت طلبی و مبارزه با ظلم و فساد است. تعهد، تخصص و آرمان گرایی در جوان، ظرفیتی است که موجب تحرک و ارتقای جمهوری اسلامی می شود.

۶. انگیزه تمدنی: تمدنی که بناست ما به آن دست پیدا کنیم و در مسیر دستیابی به آن قرار داریم، کاملاً برخاسته از خواست‌ها، تمایلات، آرزوها، ظرفیت‌ها و مطلوب‌هایی است که در همه انسان‌ها وجود دارد و یک امر تحمیلی نیست. لازمه تمدن‌سازی، توجه به فطرت و هویت است. مفهوم متناظر با فطرت، خودسازی است. خودسازی مبتنی بر ارزش‌های فطری، مفهوم متناظر با جامعه‌پردازی هویت است که در جامعه‌پردازی بدون یک نگاه روشن و مشخص به هویت انقلابی نمی‌توانیم به آن بپردازیم. البته، هویت انقلابی ما مرکب از سه ضلع ایرانی بودن، مسلمان بودن و انقلابی بودن است (ذوعلم، ۱۴۰۰: ۱۲۶) و درنهایت، تمدن‌سازی می‌تواند براساس این هویت استقرار پیدا کند. لذا هویت، بخشی از هویت اجتماعی و هویت دینی جامعه ما است. هویت انقلابی جوان دانشجوی به ایجاد امید و نشاط در جامعه، در انتظار حکومت جهانی حضرت ولی عصر علیه السلام است. نسلی که منتظر است و به فردای دیگر امیدوار بوده و به مراتب بهتر از دیروز و امروز است.

۵-۳. پیشنهادها

۵-۳-۱. پیشنهادهای کاربردی (مبتنی بر یافته‌ها)

- از نتایج تحقیقات انجام‌شده در مورد الگوی هویت دینی جوان دانشجوی، شش مؤلفه مورد توجه واقع شده است که جا دارد دست‌اندرکاران حوزه فرهنگ و تعلیم و تربیت به آن توجه وافی و کافی داشته باشند.
- در بُعد علم‌جویی، تلاش شود دانش‌افزایی در حوزه‌های دانش دیجیتال و غیردیجیتالی مورد توجه واقع شود.
- در بُعد حساسیت، تلاش شود استادها در کلاس‌های درس قدرت تحلیل و درک تعاملات اجتماعی را به دانشجویان بیاموزند و آنها را با هنجارها و ناهنجارهای جامعه آشنا کرده و نسبت به مسائل اساسی جامعه با‌انگیزه‌تر و حساس‌تر کنند.
- درک موقعیت‌های مختلف که چه باید بکند و چه نکند، از ابعاد فهم عصری محسوب می‌شود که استادان باید از آن بهره بگیرند تا هم درک درستی از وضعیت جامعه داشته باشند و هم بتوانند قدرت تشخیص بین روایت‌ها و واقعیت‌ها را به دانشجوی ارائه دهند.

- حریت و جوانمردی، نجابت و شرافت و مروت از شاخص‌های دیگر هویت انقلابی جوان دانشجو است که باید دانشگاه از طریق ارائه الگوها چه به لحاظ تاریخی (داستان و ادبیات) و چه به لحاظ فکری و عملی، در ساختن و رشدونمو جوان دانشجو تلاش کند.
- جوانی دورانی است که همیشه جوانان با بحران هویت مواجه می‌شوند. لذا، لازم است نهادهای دولتی و حاکمیتی از خانواده تا مدرسه، به این امر همت کنند و توجه کافی داشته باشند.
- برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی، به جوانان نخبه و متعهد نیازمندیم. بنا بر فرمایش‌های رهبری، جوان در جامعه موتور حرکت جامعه محسوب می‌شود. لذا باید متون آموزشی و محورهای پژوهشی در دانشگاه، به سمت وسوی انگیزه تمدنی در حوزه فکری و عملی حرکت کند و روزبه‌روز تقویت شود.

۵-۳-۲. پیشنهادهای آتی (مبتنی بر محدودیت‌ها)

- پیشنهاد می‌شود هویت انقلابی دانشجویان از طریق این الگو در دانشگاه‌های دیگر با استاد‌های دیگر مورد سنجش قرار گیرد و اختلاف وضع موجود و وضع مطلوب شناسایی شود.
- پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌های سراسر کشور اعم از دولتی، غیرانتفاعی و آزاد اسلامی در برنامه‌ریزی فرهنگی برای دانشگاه، به الگوی پژوهش حاضر به‌عنوان یک رویکرد توجه کنند.
- پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها در تدوین راهبردهای خود، الگوی پژوهش حاضر را به‌عنوان یک سند اثرگذار مورد توجه قرار دهند.
- تلاش برای جلب مشارکت هرچه بیشتر استادان و دانشجویان در تدوین و روزآمد کردن دروس معارف اسلامی و تأثیرگذاری بر هویت انقلابی دانشجویان، به‌ویژه در درس انقلاب اسلامی ایران.
- توجه به آشنا شدن دانشجویان با پیشینه فرهنگ و تمدن اسلامی و انقلاب اسلامی در تدوین برنامه‌ها و متون درسی، به‌ویژه دروس معارف اسلامی.

۶. منابع

۶ - ۱. منابع فارسی

قرآن کریم (۱۳۸۴). ترجمه آیت الله مکارم شیرازی، تهران، دانش پژوه.

نهج البلاغه.

اخترشهر، علی (۱۳۸۶). ابعاد هویت اجتماعی - دینی دانشجو. دانشگاه اسلامی، ۱۱(۳)، ۹۷-۱۲۴.

بیانات رهبری (۱۳۸۷). بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت.

بارت، رولان (۱۳۸۶). اسطوره امروز، مترجم: شیرین دخت دقیقیان، تهران، نشر مرکز.

باقری، خسرو (۱۳۹۸). الگوی مطلوب آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، انتشارات مدرسه.

مرادی، مریم (۱۳۹۲). رشد علوم اجتماعی. (۶۷)، ۵۹-۵۶.

بشیری، ابوالقاسم (۱۳۸۹). الگوی انسان کامل با رویکرد روان‌شناختی، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).

بقایی‌سرابی، علی و اسماعیلی، محمدجواد (۱۳۸۸). عوامل اجتماعی مؤثر بر هویت دانشگاهی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی. پژوهشنامه علوم اجتماعی، ۳(۴)، ۱۷۵-۲۰۳.

بورک، رابرت (۱۳۸۳). در سراسیمه به سوی گومورا، لیبرالیسم مدرن و افول آمریکا، مترجم: حسین غفاری، تهران، حکمت.

توسلی، غلامعباس (۱۳۷۰). نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران، سمت.

توسلی، غلامعباس (۱۳۷۰). نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران، سمت، چ دوم.

دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۲۵). فرهنگ دهخدا، تهران، چاپخانه مجلس.

سازمان سنجش آموزش کشور (۱۳۸۰). ش ۱، تهران، وزارت علوم و تحقیقات و فناوری.

سازمان سنجش و آموزش کشور، (۱۳۸۰)، ش ۱، تهران، وزارت علوم و تحقیقات و فناوری.

سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس و حجازی، الهه (۱۳۸۵). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، نشر آگه.

طالبان، محمدرضا (۱۳۸۴). سنجش دین‌داری و ارزیابی مدل اندازه‌گیری در کتاب مبانی نظری مقیاس‌های دینی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۵۴۶-۵۲۳.

عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۲ ب). دو جهانی شدن‌ها و جامعه جهانی اضطراب، نامه علوم اجتماعی، ش ۱.
عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۲ الف). دو جهانی شدن‌ها و آینده جهان، کتاب ماه علوم اجتماعی، ش ۶۹ و ۷۰، ص ۱۷.

فکوهی، ناصر (۱۳۸۰). بررسی مسائل اجتماعی ایران، تهران، پیام نور.

گل‌محمدی، احمد (۱۳۸۰). جهانی شدن، فرهنگ، هویت، تهران، پیام نور.

گل‌محمدی، احمد (۱۳۸۰). جهانی شدن، فرهنگ، هویت، تهران، نشر نی.

محدثی، جواد (۱۳۸۱). پیام‌های عاشورا، قم، انتشارات تحسین.

نوروزی، محمدجواد (۱۴۰۰). بیانیه گام دوم، تهران، انتشارات سمت.

همتی، رضا؛ کیانپور، مسعود و اصلانی، شهناز (۱۳۹۳). گونه‌شناسی هویت دانشگاهی و ارتباط آن با منابع درون‌دانشگاهی، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۴ (۴)، ص ۵۸۶-۵۵۹.

۲-۶. منابع لاتین

Chu, S.K.W., Reynolds, R.B., Tavares, N.J., Notari, M., & Lee, C.W.Y (۲۰۱۷). *Twenty-first Century Skills and Global Education Roadmaps in 21st Century Skills Development through Inquiry-based Learning* (pp.17-32). Singapore: Springer.

Creswell, J.W. & D. L. Miller (۲۰۰۰). *Determining Validity in Qualitative Inquiry. Theory into Practice*, ۳۹(۳), ۱۲۴-۱۳۰.

Enders, J (۲۰۰۴). *Higher Education, internationalization, and the Nation state: Recent Developments and challenges to Governance Theory. Higher Education*, ۴۷ ۳۶۱-۳۸۲.

Eriksen, Thomas Hylland (۱۹۸۰). *Ethnicity and Nationalism, Anthropological Perspectives*, London, Pluto Press.

Higham, R. & Djohari, N (۲۰۱۸). *From Voting to Engaging: Promoting Democratic Values across an International School Network*. Oxford Review of Education. Taylor and Francis.

Hong, J. C., Horng, J. S., Lin, C. I., & Chanlin, L., J (۲۰۰۸). Competency disparity between pre-service teacher education and In-service teaching requirements in Taiwan. *International Journal of Educational Development*, ۲۸(۱), ۴-۲۰.

Mead, G. H (۱۹۳۲). *The philosophy of the present*. Ed. a. e Murphy la sale, New York.

- Mead, G. H (۱۹۶۷). *Mind self and society*. University of Chicago Press.
- Tajfel, H (۱۹۷۸). *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations*. London: Academic Press.
- Turner, R (۱۹۷۵). *Ethno Methodology*. London, Penguin Education.
- Valima, J (۱۹۹۸). *Culture and Identity in Higher Education Research Higher Education*, ۳۶ ۲ ۱۱۹-۱۳۸.

